

PRAWO CYWILNE ZARYS WYKŁADU

redakcja naukowa Mieczysław Goettel

Mieczysław Goettel, Adam Bieranowski, Piotr Bogdalski

SERIA AKADEMICKA

4. WYDANIE

Wolters Kluwer

PRAWO CYWILNE

ZARYS WYKŁADU

redakcja naukowa Mieczysław Goettel

Mieczysław Goettel, Adam Bieranowski, Piotr Bogdalski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

4. WYDANIE

Stan prawny na 1 maja 2016 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Grażyna Polkowska-Nowak

Opracowanie redakcyjne
Joanna Tyszkiewicz-Żak

Łamanie
Wolters Kluwer

Poszczególne części napisali:

Mieczysław Goettel – części pierwsza i szósta

Adam Bieranowski – części druga i piąta

Piotr Bogdalski – części trzecia i czwarta

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-342-3
4. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz najważniejszych skrótów	21
Słowo wstępne	23
Część pierwsza	
PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA	
Rozdział pierwszy	
Prawo cywilne – zagadnienia wprowadzające	27
1. Pojęcie i przedmiot prawa cywilnego	27
1.1. Znaczenie prawa cywilnego w stosunkach społeczno-gospodarczych	27
1.2. Cechy prawa cywilnego	28
1.3. Definicja prawa cywilnego	29
2. Zakres i systematyka prawa cywilnego	29
2.1. Prawo cywilne jako gałąź prawa	29
2.2. Systematyka prawa cywilnego	30
2.3. Prawo cywilne materialne a prawo cywilne procesowe	31
2.4. Znaczenie części ogólnej prawa cywilnego	32
3. Źródła i przepisy prawa cywilnego	32
3.1. Źródła prawa cywilnego	32
3.2. Polskie prawo cywilne a prawo Unii Europejskiej	33
3.3. Znaczenie i struktura kodeksu cywilnego	34
3.4. Zasady prawa cywilnego	34
3.5. Przepisy prawa cywilnego	35
3.6. Zasady współżycia społecznego	37
Rozdział drugi	
Stosunek cywilnoprawny	38
1. Pojęcie i elementy stosunku cywilnoprawnego	38
1.1. Pojęcie stosunku cywilnoprawnego	38
1.2. Elementy stosunku cywilnoprawnego	39
2. Zdarzenia cywilnoprawne	40
Rozdział trzeci	
Prawo podmiotowe	42
1. Stosunek cywilnoprawny a prawo podmiotowe	42
2. Normatywne postacie prawa podmiotowego	43

3.	Klasyfikacja praw podmiotowych	43
4.	Nabycie, zmiana i utrata prawa podmiotowego	45
4.1.	Nabycie prawa podmiotowego	45
4.2.	Zmiana i utrata prawa podmiotowego	47
5.	Wykonywanie i ochrona praw podmiotowych	47
5.1.	Wykonywanie praw podmiotowych	47
5.2.	Czasowe granice realizacji praw podmiotowych	48
5.3.	Ochrona praw podmiotowych	49
6.	Nadużycie prawa podmiotowego	51

Rozdział czwarty

Podmioty stosunku cywilnoprawnego	52	
1.	Uwagi ogólne o podmiotach	52
2.	Zdolność prawna osoby fizycznej	53
2.1.	Początek zdolności prawnej i jej zakres	53
2.2.	Koniec zdolności prawnej	53
3.	Zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej	54
3.1.	Zakres zdolności do czynności prawnych	54
3.2.	Brak zdolności do czynności prawnych	55
3.3.	Ograniczona zdolność do czynności prawnych	56
3.4.	Pełna zdolność do czynności prawnych	57
4.	Inne elementy statusu cywilnoprawnego osoby fizycznej	57
4.1.	Indywidualizacja osoby fizycznej	57
4.2.	Miejsce zamieszkania osoby fizycznej	57
5.	Dobra osobiste osoby fizycznej	58
5.1.	Pojęcie dóbr osobistych	58
5.2.	Przesłanki ochrony dóbr osobistych	59
5.3.	Środki ochrony dóbr osobistych	59
6.	Pojęcie i klasyfikacja osób prawnych	60
6.1.	Pojęcie osoby prawnej	60
6.2.	Klasyfikacja osób prawnych	61
7.	Powstanie i ustanie osób prawnych	63
7.1.	Powstanie osoby prawnej	63
7.2.	Ustanie osoby prawnej	64
8.	Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób prawnych	65
8.1.	Zdolność prawna	65
8.2.	Zdolność do czynności prawnych	65
9.	Inne elementy statusu cywilnoprawnego osoby prawnej	66
10.	Podmioty profesjonalnych stosunków cywilnoprawnych	66

Rozdział piąty

Przedmiot stosunku cywilnoprawnego	68	
1.	Uwagi ogólne o przedmiocie	68
2.	Rzeczy	68
2.1.	Pojęcie rzeczy	68
2.2.	Klasyfikacja rzeczy	69

2.3. Część składowa rzeczy	70
2.4. Przynależność	71
2.5. Pożytki	72
3. Inne przedmioty stosunku cywilnoprawnego	72

Rozdział szósty

Czynności prawne	75
1. Istota czynności prawnej. Oświadczenie woli	75
2. Klasyfikacja czynności prawnych	76
2.1. Czynności jednostronne, dwustronne i wielostronne	76
2.2. Czynności konsensualne i realne	77
2.3. Czynności na wypadek śmierci i między żyjącymi	77
2.4. Czynności prawne zobowiązujące, rozporządzające oraz o podwójnym skutku	77
2.5. Czynności kauzalne i abstrakcyjne	78
3. Zasady składania oświadczeń woli	78
3.1. Sposób złożenia	78
3.2. Chwila złożenia	79
3.3. Zastępcze oświadczenie woli	80
3.4. Wykładnia oświadczenia woli	80
4. Sposoby zawierania umów	80
4.1. Negocjacje	81
4.2. Oferta i jej przyjęcie	81
4.3. Aukcja i przetarg	83
5. Treść czynności prawnej. Warunek i termin	84
5.1. Zasady kształtowania treści czynności prawnej	84
5.2. Elementy treści czynności prawnej	85
5.3. Warunek i termin	86
6. Forma czynności prawnej	87
7. Wadliwość czynności prawnej	89
7.1. Przyczyny wadliwości czynności prawnych	89
7.2. Wady oświadczenia woli	90
7.3. Sankcje wadliwej czynności prawnej	92
8. Przedstawicielstwo	93
8.1. Istota i rodzaje przedstawicielstwa	93
8.2. Pełnomocnictwo	94

Część druga

PRAWO RZECZOWE

Rozdział pierwszy

Zagadnienia ogólne	99
1. Pojęcie prawa rzeczowego	99
1.1. Prawo rzeczowe jako prawo podmiotowe	99
1.2. Zasada <i>numerus clausus</i> praw rzeczowych	100
1.3. Zasada jawności	101

1.4. Zasada szczegółowości	101
1.5. Źródła prawa rzeczowego	101
2. Podziały praw rzeczowych	102

Rozdział drugi

Własność	104
1. Pojęcie własności	104
2. Pozytywna i negatywna strona własności	104
3. Granice treści prawa własności	105
4. Granice przestrzenne prawa własności	105
4.1. Ruchomości	105
4.2. Nieruchomości gruntowe	106
4.3. Nieruchomości budynkowe i lokalowe	106
5. Granice czasowe własności	106
6. Prawo sąsiedzkie	106
6.1. Problematyka immisji	107
6.2. Zakazane roboty ziemne	108
6.3. Droga konieczna	108
6.4. Przekroczenie granicy przy wznoszeniu budowli	108
6.5. Korzystanie z przygranicznych pasów gruntu	109
6.6. Stosunki dotyczące granicy	109
7. Nabycie i utrata własności	110
7.1. Ogólna charakterystyka sposobów nabycia	110
7.2. Nabycie pierwotne i pochodne	111
7.3. Przeniesienie własności	111
7.4. Nabycie własności ruchomości na podstawie umowy z osobą nieuprawnioną	113
7.5. Zasiedzenie	115
7.6. Zrzeczenie się własności	116
7.7. Znalezienie	116
7.8. Inne sposoby	117
8. Współwłasność	118
8.1. Pojęcie	118
8.2. Rodzaje współwłasności	119
8.3. Treść i wykonywanie uprawnień oraz obowiązków współwłaściciela	119
8.4. Zniesienie współwłasności	121
9. Własność lokali	122
9.1. Istota, funkcja i charakter prawny	122
9.2. Ustanowienie własności lokali	124
9.3. Szczególny tryb ustanowienia własności lokalu	125
9.4. Wspólnota mieszkaniowa	126
9.5. Uprawnienia i obowiązki właścicieli lokali	126
9.6. Zarząd nieruchomością wspólną	127
10. Ochrona własności	128
10.1. Środki ochrony prawa własności w ogólności	128
10.2. Roszczenie windykacyjne (<i>rei vindicatio</i>) i negatoryjne (<i>actio negatoria</i>)	129

10.3. Roszczenia rozliczeniowe	130
--------------------------------------	-----

Rozdział trzeci

Użytkowanie wieczyste	133
1. Funkcje i charakter prawny	133
2. Źródła prawa	133
3. Zakres podmiotowy i przedmiotowy	134
4. Ustanowienie użytkowania wieczystego	135
5. Inne sposoby nabycia użytkowania wieczystego	135
6. Treść użytkowania wieczystego	136
6.1. Uprawnienia użytkownika wieczystego	136
6.2. Czas użytkowania wieczystego	136
6.3. Odrębna własność budynków i urządzeń	136
7. Wygaśnięcie	137

Rozdział czwarty

Ograniczone prawa rzeczowe	138
1. Zagadnienia ogólne	138
1.1. Istota i katalog ograniczonych praw rzeczowych	138
1.2. Powstanie, zmiana treści oraz przeniesienie ograniczonych praw rzeczowych	138
1.3. Pierwszeństwo ograniczonych praw rzeczowych	139
1.4. Wygaśnięcie ograniczonych praw rzeczowych	140
2. Użytkowanie	141
2.1. Ogólne cechy użytkowania	141
2.2. Przedmiot	142
2.3. Użytkowanie przez osoby fizyczne i inne wypadki użytkowania	142
3. Służebności	143
3.1. Pojęcie	143
3.2. Rodzaje służebności	143
3.3. Służebność gruntowa	144
3.3.1. Treść	144
3.3.2. Podmioty i przedmiot	144
3.3.3. Powstanie	145
3.3.4. Zakres służebności i sposób jej wykonywania	145
3.3.5. Zmiana treści	146
3.3.6. Wygaśnięcie	147
3.4. Służebność osobista	147
3.5. Służebność przesyłu	148
4. Spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu	149
4.1. Istota i treść	149
4.2. Powstanie i przedmiot	150
4.3. Wygaśnięcie	150
5. Hipoteka	150
5.1. Istota i społeczno-gospodarcze przeznaczenie hipoteki	150
5.2. Przedmiot hipoteki	151

5.3.	Treść hipoteki	152
5.4.	Zabezpieczona wierzytelność	152
5.5.	Powstanie hipoteki	154
5.5.1.	Hipoteka umowna	154
5.5.2.	Hipoteka przymusowa	154
5.6.	Hipoteka łączna	155
5.7.	Przeniesienie wierzytelności hipotecznej	156
5.8.	Ochrona hipoteki	156
5.9.	Zaspokojenie wierzyciela hipotecznego	157
5.10.	Wygaśnięcie hipoteki i rozporządzanie opróżnionym miejszem hipotecznym	157
6.	Zastaw	158
6.1.	Istota i porównanie z hipoteką	158
6.2.	Rodzaje zastawu	159
6.3.	Wygaśnięcie zastawu	161

Rozdział piąty

Posiadanie	162
1. Natura prawna posiadania	162
2. Elementy posiadania	162
3. Rodzaje posiadania	162
4. Domniemania związane z posiadaniem	163
5. Dzierżenie	163
6. Nabycie i utrata posiadania	163
7. Ochrona posiadania	164

Rozdział szósty

Księgi wieczyste	166
1. Źródła prawa i pojęcie ksiąg wieczystych	166
2. Funkcje ksiąg wieczystych	166
3. Ustrój ksiąg wieczystych	167
4. Jawność ksiąg wieczystych	169
5. Domniemania związane z wpisem w księdze wieczystej	169
6. Prawa i roszczenia osobiste	169
7. Rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych	170

Część trzecia

PRAWO ZOBOWIĄZAŃ – CZĘŚĆ OGÓLNA

Rozdział pierwszy

Zobowiązanie	175
1. Uwagi wprowadzające	175
1.1. Przedmiot regulacji prawa zobowiązań	175
1.2. Struktura stosunku zobowiązaniowego	175
1.3. Źródła stosunków zobowiązaniowych	176
2. Podmioty stosunku zobowiązaniowego	177
2.1. Uwagi ogólne	177

2.2.	Wielość dłużników lub wierzycieli	177
2.3.	Zmiana podmiotów zobowiązania	179
3.	Przedmiot stosunku zobowiązaniowego	181
3.1.	Uwagi ogólne	181
3.2.	Rodzaje świadczeń	182
3.3.	Świadczenia pieniężne	183
3.4.	Odsetki	186
4.	Treść stosunku zobowiązaniowego	187
4.1.	Wierzytelność	187
4.2.	Dług i odpowiedzialność	188
4.3.	Rodzaje odpowiedzialności	189
5.	Zobowiązania niezupełne	189
6.	Szkoda i jej naprawienie	190
6.1.	Pojęcie i rodzaje szkody	190
6.2.	Odpowiedzialność odszkodowawcza	191
6.3.	Przesłanki powstania odpowiedzialności odszkodowawczej	192
6.4.	Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej	192
6.5.	Podstawowe sposoby naprawienia szkody	193

Rozdział drugi

Podstawowe źródła zobowiązań	194
1. Umowy	194
1.1. Uwagi ogólne	194
1.2. Rodzaje umów	194
1.3. Zasada swobody umów	195
1.4. Zawieranie umów	195
1.5. Zawieranie umów z udziałem konsumentów poza lokalem przedsiębiorstwa oraz na odległość	200
1.6. Dodatkowe zastrzeżenia umowne	202
2. Bezpodstawne wzbogacenie	204
2.1. Uwagi ogólne	204
2.2. Przesłanki bezpodstawnego wzbogacenia	205
2.3. Skutki bezpodstawnego wzbogacenia	205
2.4. Nienależne świadczenie	206
2.5. Świadczenie niegodziwe	206
3. Czyny niedozwolone	207
3.1. Uwagi ogólne	207
3.2. Klasyfikacja czynów niedozwolonych	207
3.2.1. Odpowiedzialność za własne czyny (art. 415 k.c.)	208
3.2.2. Odpowiedzialność za cudze czyny	210
3.2.2.1. Odpowiedzialność osób zobowiązanych do nadzoru (art. 427 k.c.)	211
3.2.2.2. Odpowiedzialność osób powierzających wykonanie czynności innej osobie	212

3.2.3.	Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej (art. 417–421 k.c.)	214
3.2.3.1.	Uwagi ogólne	214
3.2.3.2.	Ogólne reguły odpowiedzialności (art. 417 k.c.)	214
3.2.3.3.	Odpowiedzialność za niezgodne z prawem akty normatywne, prawomocne orzeczenia i ostateczne decyzje (art. 417 ¹ k.c.)	216
3.2.4.	Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez zwierzęta (art. 431 k.c.)	218
3.2.5.	Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez rzeczy	219
3.2.6.	Odpowiedzialność związana z użyciem sił przyrody	220
3.2.7.	Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny (art. 449 ¹ k.c.)	222
3.3.	Naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym	224
3.3.1.	Wielość podmiotów odpowiedzialnych	224
3.3.2.	Naprawienie majątkowej szkody na osobie	224
3.3.3.	Naprawienie niemajątkowej szkody na osobie	227
3.4.	Przedawnienie roszczeń z czynów niedozwolonych (art. 442 ¹ k.c.)	228

Rozdział trzeci

Wykonanie zobowiązań	230
1. Sposób wykonania zobowiązania	230
2. Podmioty wykonania zobowiązania	231
2.1. Dłużnik	231
2.2. Wierzyciel	231
3. Przedmiot wykonania zobowiązania	231
4. Miejsce wykonania zobowiązania	232
5. Termin wykonania zobowiązania	233
6. Wykonanie zobowiązań z umów wzajemnych	234
7. Dowód wykonania zobowiązania	234
7.1. Pokwitowanie	235
7.2. Dokument stwierdzający zobowiązanie	235
8. Wpływ nadzwyczajnej zmiany stosunków na wykonanie zobowiązania umownego	236

Rozdział czwarty

Niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania	238
1. Uwagi wprowadzające	238
1.1. Przesłanki odszkodowawczej odpowiedzialności kontraktowej	239
1.2. Zasada odpowiedzialności dłużnika	239
2. Niemożliwość świadczenia	240
3. Opóźnienie i zwłoka dłużnika	241
4. Zwłoka wierzyciela	243
5. Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika	243
5.1. Uwagi ogólne	243
5.2. Przesłanki ochrony wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika	244
5.3. Środki ochrony pokrzywdzonego wierzyciela	245

Rozdział piąty	
Wygaśnięcie zobowiązania	246
1. Uwagi ogólne	246
2. Sposoby zaspokojenia wierzyciela	246

Część czwarta

PRAWO ZOBOWIĄZAŃ – CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA

Rozdział pierwszy

Uwagi wprowadzające	251
1. Przedmiot regulacji części szczegółowej prawa zobowiązań	251
2. Szczegółowe stosunki zobowiązaniowe powstałe z umów	252
2.1. Uwagi ogólne	252
2.2. Umowy jako źródło złożonych relacji zobowiązaniowych	253

Rozdział drugi

Stosunki zobowiązaniowe regulujące przeniesienie praw	254
1. Uwagi ogólne	254
2. Sprzedaż	255
2.1. Pojęcie, cechy i przedmiot umowy	255
2.2. Prawa i obowiązki sprzedawcy	255
2.3. Prawa i obowiązki kupującego	257
2.4. Przedawnienie roszczeń	259
2.5. Rękojmia za wady	259
2.5.1. Uwagi ogólne	259
2.5.2. Pojęcie i rodzaje wad	260
2.5.3. Uprawnienia z tytułu rękojmi	262
2.5.4. Akty staranności	263
2.5.5. Terminy związane z realizacją uprawnień z tytułu rękojmi	263
2.6. Gwarancja jakości	264
2.7. Szczególne rodzaje sprzedaży	265
2.7.1. Uwagi ogólne	265
2.7.2. Szczególne rodzaje sprzedaży według kodeksu cywilnego	266
3. Darowizna	267
3.1. Pojęcie i cechy	267
3.2. Forma umowy	268
3.3. Prawa i obowiązki stron	268
3.4. Odwołanie darowizny	270
4. Inne umowy nazwane regulujące przeniesienie praw – przegląd	270

Rozdział trzeci

Stosunki zobowiązaniowe regulujące korzystanie z cudzej rzeczy	272
1. Uwagi ogólne	272
2. Najem	272
2.1. Pojęcie i cechy	272
2.2. Forma umowy	273

2.3. Prawa i obowiązki wynajmującego	273
2.4. Prawa i obowiązki najemcy	274
2.5. Zakończenie stosunku najmu	276
3. Dzierżawa	277
3.1. Pojęcie i cechy	277
3.2. Prawa i obowiązki stron	277
4. Leasing – ogólna charakterystyka	278
5. Użyczenie	279
5.1. Pojęcie i cechy	279
5.2. Prawa i obowiązki stron	280
5.3. Zakończenie stosunku użyczenia	281

Rozdział czwarty

Stosunki kredytowe	282
1. Uwagi ogólne	282
2. Pożyczka	282
2.1. Pojęcie i cechy	282
2.2. Prawa i obowiązki stron	283
3. Rachunek bankowy	283
3.1. Pojęcie i cechy	283
3.2. Forma umowy	284
3.3. Prawa i obowiązki stron	284
3.4. Zakończenie stosunku rachunku bankowego i przedawnienie roszczeń ...	285
4. Pozakodeksowe źródła stosunków kredytowych – umowa kredytu	286
4.1. Uwagi ogólne	286
4.2. Pojęcie i cechy	286
4.3. Tryb zawarcia i forma umowy	286
4.4. Prawa i obowiązki stron	287
4.5. Kredyt konsumencki	287
5. Zabezpieczenie zwrotu wartości majątkowej – poręczenie	288
5.1. Uwagi ogólne	288
5.2. Pojęcie i cechy	288
5.3. Forma umowy	289
5.4. Prawa i obowiązki stron	289

Rozdział piąty

Stosunki zobowiązaniowe regulujące świadczenie usług	291
1. Uwagi ogólne	291
2. Umowa o dzieło	292
2.1. Pojęcie, cechy i przedmiot umowy	292
2.2. Prawa i obowiązki przyjmującego zamówienie	292
2.3. Prawa i obowiązki zamawiającego	294
2.4. Zakończenie stosunku prawnego	296
3. Umowa zlecenia	296
3.1. Pojęcie, cechy i konstrukcja prawna umowy	296
3.2. Prawa i obowiązki przyjmującego zlecenie	297

3.3. Prawa i obowiązki dającego zlecenie	298
3.4. Zakończenie stosunku zlecenia	299
4. Wyspecjalizowane postacie umowy o dzieło i umowy zlecenia – przegląd	299
5. Prowadzenie cudzych spraw bez zlecenia	301
5.1. Pojęcie	301
5.2. Przesłanki wystąpienia	302
5.3. Prawa i obowiązki stron	302

Rozdział szósty

Stosunki zobowiązaniowe regulujące świadczenia losowe	304
1. Uwagi ogólne	304
2. Umowa ubezpieczenia	304
2.1. Istota i rodzaje ubezpieczeń	304
2.2. Pojęcie i cechy umowy	306
2.3. Tryb zawarcia i forma umowy	306
2.4. Prawa i obowiązki stron	307
2.5. Zakończenie stosunku ubezpieczenia i przedawnienie roszczeń	310
3. Umowa o grę albo zakład	311

Rozdział siódmy

Stosunki zobowiązaniowe regulujące dostarczanie środków utrzymania	313
1. Uwagi ogólne	313
2. Renta	313
3. Dożywocie	314

Rozdział ósmy

Stosunek spółki	316
1. Uwagi ogólne	316
2. Rodzaje spółek	316
3. Spółka cywilna	317
4. Spółki handlowe – przegląd	319

Rozdział dziewiąty

Stosunki zobowiązaniowe wynikające z przekazu i papierów wartościowych	323
1. Przekaz	323
2. Papiery wartościowe	324
2.1. Pojęcie i funkcje	324
2.2. Powstanie papieru wartościowego	325
2.3. Klasyfikacje papierów wartościowych	325
2.4. Umarzanie papierów wartościowych	326
2.5. Wybrane rodzaje papierów wartościowych – przegląd	326
2.6. Znaki legitymacyjne	328

Rozdział dziesiąty

Stosunki powstałe z innych kodeksowych instytucji zobowiązaniowych	329
1. Odpowiedzialność utrzymujących hotele i podobne zakłady	329
2. Przyrzeczenie publiczne	330

3. Uгода	331
----------------	-----

Część piąta

PRAWO SPADKOWE

Rozdział pierwszy

Pojęcie i funkcje prawa spadkowego	335
1. Prawo spadkowe w znaczeniu przedmiotowym	335
2. Podmiotowe prawo do spadku	336
3. Funkcje prawa spadkowego	337

Rozdział drugi

Spadek i dziedziczenie	338
1. Pojęcie spadku	338
2. Pojęcie dziedziczenia	340
3. Przesłanki nabycia spadku	340
3.1. Otwarcie spadku	340
3.2. Powołanie do spadku	341
3.3. Zdolność do dziedziczenia	341
4. Brak okoliczności wyłączających skuteczność powołania do spadku	342
4.1. Niegodność	342
4.2. Oświadczenie o odrzuceniu spadku	343
4.3. Zrzeczenie się dziedziczenia	345
5. Umowy dotyczące spadku	345
6. Znaczenie stwierdzenia nabycia spadku (poświadczenia dziedziczenia) i nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego	346

Rozdział trzeci

Dziedziczenie ustawowe	349
1. Zasada subsydiarności	349
2. Krąg spadkobierców i wielkość udziałów	349
3. Dziedziczenie przez gminę i Skarb Państwa	351

Rozdział czwarty

Rozrządzenia na wypadek śmierci	352
1. Pojęcie testamentu	352
2. Przesłanki ważności testamentu	352
3. Treść testamentu	354
3.1. Ustanowienie spadkobiercy	354
3.2. Inne rozrządzenia	355
4. Formy testamentu	358
5. Wykładnia testamentu	361
6. Odwołanie testamentu	361
7. Otwarcie i ogłoszenie testamentu	362

Rozdział piąty

Odpowiedzialność za długi spadkowe	363
1. Wprowadzenie	363

2. Odpowiedzialność przed przyjęciem spadku	363
3. Okres od przyjęcia spadku	364
4. Odpowiedzialność po dziale spadku	365
5. Zasady spłaty długów przez spadkobiercę	366

Rozdział szósty

Szczególne instytucje ochrony interesów osób najbliższych spadkodawcy

1. Zachowek	367
1.1. Zagadnienia ogólne	367
1.2. Uprawnieni i zobowiązani z tytułu zachowku	367
1.3. Obliczanie i realizacja roszczeń z tytułu zachowku	368
1.4. Wydziedziczenie	370
2. Uprawnienie do otrzymania przedmiotów urządzenia domowego	370
3. Uprawnienie do korzystania z mieszkania i urządzenia domowego	371
4. Uprawnienie dziadków spadkodawcy	371

Rozdział siódmy

Wspólność majątku spadkowego i dział spadku

1. Wspólność majątku spadkowego	372
2. Pojęcie i tryby działu spadku	373
2.1. Umowny dział spadku	373
2.2. Sądowy dział spadku	374

Część szósta

PRAWO RODZINNE

Rozdział pierwszy

Prawo rodzinne – zagadnienia wprowadzające

1. Przedmiot prawa rodzinnego	379
2. Cechy prawa rodzinnego	380
3. Źródła prawa rodzinnego	381
4. Zasady prawa rodzinnego	382
5. Pojęcie pokrewieństwa i powinowactwa	383

Rozdział drugi

Małżeństwo

1. Zawarcie małżeństwa	385
1.1. Czynność prawna zawarcia małżeństwa	385
1.2. Przesłanki warunkujące zawarcie małżeństwa	385
1.3. Okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa	386
1.4. Tryb i forma zawarcia małżeństwa	387
2. Prawa i obowiązki małżonków	388
2.1. Klasyfikacja praw i obowiązków	388
2.2. Wzajemne prawa i obowiązki małżonków	389
2.3. Prawa i obowiązki małżonków względem rodziny	390
2.4. Nazwisko małżonków	392

3.	Mażeńskie ustroje majątkowe	392
3.1.	Ogólna charakterystyka stosunków majątkowych między małżonkami	392
3.2.	Podstawowe założenia ustroju wspólności ustawowej	393
3.3.	Umowne ustroje majątkowe	398
3.4.	Przymusowy ustrój majątkowy	400
4.	Ustanie małżeństwa oraz separacja	401
4.1.	Przyczyny ustania małżeństwa	401
4.2.	Unieważnienie małżeństwa	401
4.3.	Rozwód	403
4.3.1.	Przesłanki rozwodu	403
4.3.2.	Skutki rozwodu	404
4.4.	Separacja	405

Rozdział trzeci

Rodzice i dzieci	407
1. Pochodzenie dziecka	407
1.1. Uwagi ogólne o pochodzeniu dziecka	407
1.2. Macierzyństwo	408
1.3. Domniemanie pochodzenia dziecka od męża matki	409
1.4. Uznanie ojcostwa	410
1.5. Sądowe ustalenie ojcostwa	412
1.6. Dowody przyrodnicze w sprawach o ustalenie pochodzenia dziecka	413
1.7. Nazwisko i imię dziecka	413
2. Władza rodzicielska oraz inne stosunki prawne między rodzicami a dziećmi	415
2.1. Uwagi ogólne o stosunkach między rodzicami a dziećmi	415
2.2. Treść i wykonywanie władzy rodzicielskiej	416
2.3. Powstanie i ustanie władzy rodzicielskiej	418
2.4. Ingerencja sądu opiekuńczego w sprawowanie władzy rodzicielskiej	419
2.5. Kontakty z dzieckiem	422
3. Stosunki prawne zbliżone do stosunków między rodzicami a dziećmi	423
3.1. Uwagi ogólne	423
3.2. Przyniesienie	424
3.3. Opieka nad małoletnim	428
3.4. Piecza zastępcza nad dzieckiem oraz kuratela	431

Rozdział czwarty

Obowiązek alimentacyjny	434
1. Funkcja, charakter i treść obowiązku	434
1.1. Istota, funkcja i cechy obowiązku	434
1.2. Treść i postacie obowiązku	435
2. Podmioty, przesłanki i zakres obowiązku	436
2.1. Źródła i podmioty obowiązku	436
2.2. Przesłanki obowiązku	436
2.3. Zakres obowiązku	437
3. Kolejność obowiązku oraz jego realizacja	439
3.1. Kolejność obowiązku	439

3.2. Realizacja obowiązku alimentacyjnego oraz ochrona prawa do alimentów	440
Bibliografia	445

WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	–	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
k.p.c.	–	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
k.r.o.	–	ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 z późn. zm.)
k.s.h.	–	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
Konstytucja	–	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
pr. bank.	–	ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.)
u.g.n.	–	ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz. U. 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.)
u.k.w.h.	–	ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn.: Dz. U. 2013 r. poz. 707 z późn. zm.)
u.s.m.	–	ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn.: Dz. U. 2013 r. poz. 1222 z późn. zm.)
u.w.l.	–	ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1892 z późn. zm.)

Pozostałe skróty

NBP	–	Narodowy Bank Polski
USC	–	Urząd Stanu Cywilnego

SŁOWO WSTĘPNE

Niniejszy podręcznik jest adresowany zwłaszcza do studiujących kierunek administracyjny, czyli osób, które w przyszłości obejmą różne funkcje w organach administracji rządowej i samorządowej oraz innych instytucjach publicznych. Przyszli kandydaci do stanowisk w służbie publicznej powinni uświadamiać sobie, że realizując zadania z zakresu szeroko rozumianej administracji, będą nie tylko podejmować działania władcze, lecz także w szerokim zakresie wykorzystywać instrumenty cywilnoprawne. A rola tych ostatnich, o czym warto pamiętać, będzie w społeczeństwie demokratycznym i gospodarce wolnorynkowej nieustannie rosła. Dlatego też elementarna wiedza z zakresu prawa cywilnego staje się jednym z podstawowych składników kwalifikacji i umiejętności zawodowych absolwenta studiów administracyjnych.

W opracowaniu została zawarta podstawowa materia prawa cywilnego, na którą tradycyjnie składają się następujące jego działy: część ogólna, prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe oraz prawo rodzinne. Ze względów uzasadnionych szczególnie przydatnością znajomości zagadnień cywilistycznych dla studentów administracji główny nacisk położono na pierwsze trzy części. Tematyka prawa spadkowego i prawa rodzinnego została natomiast uwzględniona w nieco węższym zakresie. Charakter i przeznaczenie opracowania przesądziły ponadto o ograniczonym zakresie treści oraz o uproszczonej formie przekazu. Dlatego też w podręczniku nie znalazły się liczne kwestie szczegółowe, a także analiza złożonych i kontrowersyjnych zagadnień (w niektórych wypadkach zostały one jedynie zasygnalizowane). Taka formuła podręcznika sprawia, że może stanowić on użyteczną pomoc również dla tych czytelników, którzy nie mają gruntowniejszego przygotowania prawniczego. Zdając sobie jednak sprawę z tego, że niektórzy studenci (choćby uczestnicy seminariów dyplomowych z prawa cywilnego) zechcą pogłębić swą wiedzę, autorzy zamieścili na końcu tekstu informację bibliograficzną zawierającą wykaz podstawowych opracowań o charakterze kompleksowym (podręcznikowe, komentarzowe, systemowe), odnoszących się do tematyki objętej zakresem niniejszego podręcznika.

Podręcznik uwzględnia stan prawny na dzień 1 maja 2016 r.*

Autorzy

* W podręczniku zostały również uwzględnione zmiany (dotyczące głównie formy czynności prawnych) wprowadzone ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 1311), wchodzące w życie dnia 8 września 2016 r.

Część pierwsza

PRAWO CYWILNE – CZĘŚĆ OGÓLNA

PRAWO CYWILNE – ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

1. Pojęcie i przedmiot prawa cywilnego

1.1. Znaczenie prawa cywilnego w stosunkach społeczno-gospodarczych

W warunkach demokratycznego ładu państwowego i gospodarki wolno-rynkowej znaczenie prawa cywilnego, jako jednego z najważniejszych regulatorów stosunków społecznych, nieustannie rośnie. Demokracja i wolny rynek oznaczają bowiem daleko idącą swobodę działania uczestników życia społecznego i gospodarczego (obywateli i jednostek organizacyjnych), ograniczenie systemu nakazów i zakazów do niezbędnego minimum, wdrażanie mechanizmów wyzwalających inicjatywę i samorządność. Te zaś zjawiska są bliskie naturze prawa cywilnego, które zakłada swobodne i partnerskie relacje pomiędzy uczestnikami stosunków społecznych, starając się w jak najmniejszym stopniu narzucać kształt i treść owych relacji.

Wzrost roli prawa cywilnego widoczny jest zwłaszcza w życiu gospodarczym, gdzie utrwalenie się reguł wolnego rynku oraz postępujący proces prywatyzacji sektora państwowego ogromnie wpłynęły na rangę umów oraz innych cywilnoprawnych instrumentów. W istocie cały niemal system powiązań między podmiotami gospodarczymi (przedsiębiorcami), w konsekwencji produkcja oraz wymiana dóbr i usług (w tym zaspokajanie potrzeb szerokiego kręgu konsumentów), opiera się na mechanizmach prawa cywilnego. Jego instytucje służą także realizacji i ochronie różnych (zarówno materialnych, jak i niematerialnych) interesów jednostek organizacyjnych oraz obywateli. Zwłaszcza dla tych ostatnich są to często zwykłe codzienne sprawy, związane z różnymi sferami życia.

Prawo cywilne jako integralna część systemu prawa reguluje wraz z innymi jego częściami (gałęziami prawa) określone dziedziny stosunków społecznych, przyczyniając się do uporządkowania oraz harmonijnego rozwoju otaczającej nas rzeczywistości. Czyni to jednak we właściwy dla siebie sposób, wynikający z jego swoistych cech.

znaczenie prawa
cywilnego

wzrost roli prawa
cywilnego

1.2. Cechy prawa cywilnego

Wiemy tyle, że prawo cywilne poddaje reglamentacji określone dziedziny stosunków społecznych. Należy jednak postawić pytanie, jakie konkretnie są to dziedziny i w jaki sposób to czyni? W konsekwencji, jaka regulacja prawna zasługuje na miano regulacji cywilnoprawnej i jak w konkretnym wypadku zorientować się, że właśnie z taką mamy do czynienia?

Wyjaśniając charakterystyczny dla prawa cywilnego mechanizm regulacji, należy rozważyć trzy następujące kryteria: przedmiot, podmioty oraz metodę regulacji. W cywilistyce dominuje zapatrywanie, że najważniejsze znaczenie ma to ostatnie kryterium, czyli metoda. Wydaje się jednak, że dopiero uwzględnienie wszystkich trzech kryteriów oddaje w pełni swoistość regulacji cywilnoprawnej.

przedmiot prawa
cywilnego

Przedmiotem regulacji prawa cywilnego jest pewna grupa stosunków społecznych, zarówno majątkowych, jak i niemajątkowych. Dominują wyraźnie stosunki majątkowe, gdyż głównym zadaniem prawa cywilnego jest realizacja i ochrona interesów majątkowych. Stosunki niemajątkowe, objęte na ogół w niewielkim stopniu unormowaniami prawa cywilnego, pojawiają się jednak w niektórych jego obszarach w szerszym zakresie, przy czym niekiedy (tak jest na gruncie prawa rodzinnego) ich rola staje się pierwszoplanowa.

podmioty prawa
cywilnego

Podmiotami prawa cywilnego, a ściślej – stosunków społecznych regulowanych przez normy prawa cywilnego, są określone kategorie uczestników życia społeczno-gospodarczego. Tradycyjnie zaliczają się do nich **osoby fizyczne i osoby prawne**, co znajduje swoją podstawę normatywną w art. 1 k.c. Nowelizacją kodeksu cywilnego z dnia 14 lutego 2003 r. wprowadzona została trzecia kategoria podmiotów, mianowicie **jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną** (art. 33¹ § 1 k.c.). Relacje z udziałem wymienionych kategorii podmiotów (mówimy także o stronach stosunków) mogą oczywiście tworzyć dowolne konfiguracje; wchodzi mianowicie w grę stosunki między osobami fizycznymi, między osobami prawnymi (jednostkami organizacyjnymi niebędącymi osobami prawnymi) oraz między osobami fizycznymi a osobami prawnymi (jednostkami organizacyjnymi niebędącymi osobami prawnymi).

metoda prawa
cywilnego

Metoda regulacji, którą posługuje się prawo cywilne, zwana jest metodą **autonomii i równorzędności podmiotów** (stron). Oznacza ona uznanie swobody podmiotów prawa cywilnego w kreowaniu wzajemnych stosunków oraz takim kształtowaniu ich treści, które zagwarantuje podmiotom równorzędną względem siebie pozycję. Tak rozumianą cywilistyczną metodę regulacji przeciwstawiamy metodzie administracyjnoprawnej, zakładającej podporządkowanie w stosunkach prawnych jednej strony drugiej stronie sto-

sunku. Metoda ta w pełni odzwierciedla szczególny charakter prawa cywilnego, stąd zasadę autonomii woli oraz zasadę równorzędności podmiotów uznaje się za jego fundamentalne zasady. Nie pomniejsza rangi owych zasad fakt, że współcześnie mamy do czynienia (z różnych względów) z licznymi ich ograniczeniami. Inną sprawą jest fakt, że z uwagi na pozaprawne uwarunkowania, zwłaszcza ekonomiczne, trudno mówić o faktycznej równorzędności uczestników niektórych stosunków cywilnoprawnych.

zasady autonomii woli i równorzędności podmiotów

Regulacja odpowiadająca powyższym trzem kryteriom jest regulacją cywilnoprawną. Objęty nią stosunek społeczny nazywamy, o czym będzie dalej mowa, stosunkiem cywilnoprawnym. Stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi, osobami prawnymi oraz jednostkami organizacyjnymi niebędącymi osobami prawnymi stanowią przedmiot prawa cywilnego (art. 1 z uwzględnieniem art. 33¹ § 1 k.c.).

1.3. Definicja prawa cywilnego

Na podstawie przedstawionych rozważań można zaproponować następującą definicję: prawo cywilne jest to zespół przepisów regulujących stosunki majątkowe i stosunki niemajątkowe między osobami fizycznymi, osobami prawnymi oraz jednostkami organizacyjnymi niebędącymi osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, na zasadzie autonomii i równorzędności podmiotów.

pojęcie prawa cywilnego

Tak sformułowana definicja wyraża podstawowe cechy prawa cywilnego.

Nazwa „prawo cywilne” wywodzi się z terminologii prawa rzymskiego (łacińskie *ius civile*), gdzie oznaczała prawo obowiązujące obywateli państwa rzymskiego (jednak nie wszystkich mieszkańców imperium). Obecnie nazwa tej gałęzi, jeżeli weźmiemy pod uwagę objętą nią materię, nie jest adekwatna, jednak siłą tradycji przetrwała, występując powszechnie we współczesnych systemach prawnych.

2. Zakres i systematyka prawa cywilnego

2.1. Prawo cywilne jako gałąź prawa

Jak już wspomniano, prawo cywilne jest jedną z gałęzi systemu prawa, innymi słowy – stanowi fragment określonej całości. System prawa przedstawia się jako całość spójna i niesprzeczna (przynajmniej w założeniu), oparta na pewnych wspólnych ideach i zasadach, wynikających przede wszystkim z Konstytucji, a także obowiązujących Polskę aktów prawa międzynarodowego. Dlatego regulacje prawa cywilnego z jednej strony muszą owe wspólne idee i zasady uwzględniać, z drugiej zaś nie mogą pomijać rozwiązań zawartych w innych częściach systemu, czyli innych gałęziach prawa. Jeżeli więc np. przepisy kodeksu cywilnego mówią o „zezwoleńiu właściwego organu

prawo cywilne jako gałąź prawa

Mieczysław Goettel – profesor tytularny na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, gdzie kieruje Zakładem Prawa Cywilnego; współpracuje także z Instytutem Prawa i Administracji Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

Adam Bieranowski – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny, kierownik Katedry Prawa Gospodarczego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; członek zespołów Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego (2008–2015); redaktor naczelny miesięcznika „Rejent”.

Piotr Bogdalski – doktor nauk prawnych oraz doktor habilitowany nauk społecznych w zakresie nauki o bezpieczeństwie; inspektor Policji; komendant-rector Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.

Publikacja zawiera zwięzłe omówienie najważniejszych instytucji prawa cywilnego, które stanowią materię jego podstawowych działów: części ogólnej, prawa rzeczowego, prawa zobowiązań, prawa spadkowego oraz prawa rodzinnego. Czwarte wydanie podręcznika uwzględnia ostatnie nowelizacje kodeksu cywilnego, kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, jak również przepisów szczególnych odnoszących się do zagadnień cywilnoprawnych. Na uwagę zasługują przede wszystkim zmiany stanu prawnego w zakresie:

- form czynności prawnych,
- nabycia własności przez znalezienie,
- ochrony praw konsumenta,
- odpowiedzialności za wady rzeczy sprzedanej,
- odpowiedzialności za długi spadkowe,
- europejskiego poświadczenia spadkowego,
- rozstrzygnięć w przedmiocie władzy rodzicielskiej i kontaktów z dzieckiem w wyroku rozwodowym,
- sposobów ustalenia ojcostwa w następstwie wydania przepisów dotyczących tzw. metody zapłodnienia *in vitro*,
- zasad umieszczania dziecka w pieczy zastępczej.

Podręcznik jest przeznaczony przede wszystkim dla studentów kierunków administracji na wydziałach prawa i administracji uniwersytetów oraz na innych wydziałach lub uczelniach, a także dla studentów studiów podyplomowych (absolwentów kierunków nieprawnych), których programy zawierają podstawy prawa cywilnego.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8092-342-3

LEX Student
—— Prawa